

УДК 024:021.2](477.7)"185/201"

Тетяна Сидоренко,

викладач кафедри документознавства та інформаційних систем Відокремленого підрозділу "Миколаївська філія КНУКіМ",
магістр книгознавства та видавничої діяльності

Етапи розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України (друга половина XIX ст. — сучасний стан)

Досліджено та проаналізовано етапи культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України від другої половини XIX ст. до сучасності. Визначено форми залучення до систематичного читання певних верств населення. Висвітлено умови, що вплинули на активізацію культурно-просвітницької діяльності бібліотек, урізноманітнення її форм. Окреслено тенденції розвитку культурно-просвітницької роботи на кожному етапі.

Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність, соціокультурна діяльність, популяризація літератури, наочні форми популяризації, новації в культурно-просвітницькій діяльності.

Постановка проблеми. Активізація інтересу до вивчення культурних надбань окремих регіонів України від часу їхнього заснування до сучасності пов'язана зі змінами в українському соціокультурному середовищі, переосмисленням вітчизняної історії, культури, освіти.

Дослідження здобуків та ролі культурно-просвітницької діяльності в період другої половини XIX ст. — першого десятиліття XXI ст. у культурному розвитку Півдня України, вивчення досвіду тогочасних і сучасних бібліотек потрібні для відтворення та збагачення уявлень про культуру визначеного регіону, для характеристики шляхів становлення та розвитку цієї роботи.

Аналіз основних етапів культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України здійснено відповідно до Програми розвитку української культури до 2015 року, комплексної теми Відокремленого підрозділу "Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв" (ВП "МФ КНУКіМ") "Історія і розвиток культури Півдня України" (з 2014 року — "Міждисциплінарні культурологічні дослідження"), наукової теми кафедри документознавства та інформаційних систем ВП "МФ КНУКіМ" "Документально-інформаційні системи в структурі інформаційного простору суспільства".

Аналіз останніх досліджень. Питання культурно-просвітницької діяльності бібліотек загалом не є новими, до них звертаються бібліотекознавці, культурологи, історики, як-от Л. Белякова, Н. Божко, Н. Грабар, М. Дворкіна, А. Жарков, Н. Захарова, М. Зніщенко, Т. Кім, Л. Лупіка, Г. Олзоева, Л. Петровська, П. Рогова, Н. Солонська та ін. Проблеми розвитку культури Півдня України висвітлено у дослідженнях істориків О. Караульної, Т. Березовської, Н. Крижанівської, а формування мережі бібліотек Півдня України — у розвідках Г. Бородіної, А. Волинець, Л. Одинокі тощо.

Мета статті — визначити і проаналізувати в історико-культурологічному аспекті основні етапи культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України від другої половини XIX ст. до сучасності.

Вклад основного матеріалу. Проблеми періодизації історіографії культурно-просвітницької та соціально-культурної діяльності вчені активно розробляли з кінця 60-х років XX століття. Серед авторів — А. Виноградов, С. Пиналов, Г. Чернявський [2], Є. Литовкин [21], А. Савченко [27] та ін. Дослідники обрали шлях загальноісторичної періодизації, котрий дозволив зіставити проблеми і завдання розвитку держави із проблемами і завданнями діяльності культурно-просвітницьких установ на кожному з визначених періодів [25, с. 133]. Важливо, що формування роботи бібліотек відбувалося в умовах суспільно-історичного переродження соціуму, у процесі трансформації його соціальних, духовних та громадянських цінностей на різних історичних етапах.

Дослідження культурно-просвітницької діяльності книгозбірень Півдня України за цей значний період дає змогу виокремити основні етапи, кожен з яких можна вважати відносно завершеним і таким, що має специфічні особливості:

1. Становлення культурно-просвітницької діяльності бібліотек (друга половина XIX ст. — 1917 р.).
2. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек (1917—1920 рр.).
3. Масова, політико-просвітницька робота (20—30-ті рр. XX ст.).
4. Культурно-масова робота (50—70-ті рр. XX ст.).
5. Культурно-просвітницька робота (80—90-ті рр. XX ст.).
6. Культурно-дозвілєва і соціокультурна діяльність (кінець XX — XXI ст.).

Для **першого етапу** культурно-просвітницької діяльності бібліотек Південного регіону України (друга половина XIX ст. — 1917 р.) характерним є розвиток книговидання, створення бібліотек, кабінетів для читання, формування бібліотечних фондів. Багато зробили для перетворення читання на постійний спосіб духовного життя міського населення "бібліотеки для читання", приватні книгозбірні, що були основним елементом забезпечення інформаційних

потреб масової читацької аудиторії. Формами заохочення населення до літератури і читання можна вважати і створення кабінетів для читання періодичних видань (за плату), бібліотек для читання при книгарнях ("Бібліотека для читання М. Ключкова"), встановлення 12-годинного графіку роботи бібліотек, випуск друкованих каталогів ("Каталог книгарні і бібліотеки М. Ключкова") та ін. Отже, книгозбірні, залучаючи до соціокультурного простору того часу інформацію про фонди, пожертви місцевих мешканців, меценатів на їхнє поповнення, бібліографічні списки для читання (на сторінках місцевих видань, у друкованих каталогах, пізніше — у публікаціях до ювілеїв бібліотек) виконували просвітню функцію, що сприяло розвитку культури Півдня України.

Наприкінці другої половини XIX ст. в організації безкоштовних народних бібліотек цього регіону брали участь товариства народності, народної тверезості та "Просвіти", які були осередками діяльності прогресивної громадськості у справі піднесення рівня освіти й культури рідного краю. При товариствах відкривали стаціонарні та пересувні бібліотеки, читальні та книжкові склади, проводили "народні читання". Отже, працівники книгозбірень розповсюджували книги, брошури з різних галузей знань, впливаючи на свідомість народних мас, долучаючи їх до читання, освіти, виховуючи почуття поваги до історії та культури рідної землі.

Вагоме значення мали товариства "Просвіта" Одеси та Миколаєва, які не лише сприяли створенню бібліотек, а й проводили культурно-просвітницьку діяльність, що передбачала літературно-музичні, літературно-наукові, сімейні вечори, музично-театральні вистави тощо.

Для популяризації творів друку, допомоги читачам у самоосвіті, втілення просвітницьких ідеалів у другій половині XIX століття у Херсонській губернії відкривалися громадські бібліотеки (Одеська, Херсонська і Миколаївська), що було важливою віхою в культурному розвитку регіону. Наприкінці XIX — на початку XX ст. громадські книгозбірні використовували різноманітні форми культурно-просвітницької діяльності: популярні лекції, концерти, музичні ранки, музично-літературні вечори із вшанування письменників, художників, музикантів, учених, бібліотечні вечори-зустрічі з видатними та цікавими людьми. На початку XX ст. значну зацікавленість у населення викликали публічні лекції, які організували співробітники Миколаївської громадської бібліотеки. У звітах установи зазначено предмети, яким було присвячено лекції, прізвища авторів, кількість присутніх і навіть реакцію слухачів. Окремі теми проаналізовано за повнотою висвітлення матеріалу, відзначалися найцікавіші та найпопулярніші. Зокрема, до програм лекцій з художньої літератури увійшли твори О. Пушкіна, М. Лермонтова, Л. Толстого, Ф. Достоєвського, О. Островського, А. Чехова, В. Вересаєва [22].

Цікавою і потрібною формою популяризації знань у ті часи були народні читання, які вважають однією з початкових форм бібліотечної масової роботи. Вони були спрямовані на підвищення рівня культури й освіти (зокрема й позашкільної). У 1909 році співробітники Миколаївської громадської бібліотеки провели перші народні читання. Доповнювали їх музичні ранки, які сприяли розвитку художнього смаку, долученню "малокультурних слухачів" до сприйняття музики [22]. Проводилися духовні читання, що користувалися популярністю у літніх чоловіків і жінок, а теми з історії та географії викликали зацікавленість і у дорослих, і у дітей. Посиленню інтересу до читання сприяло використання кольорових малюнків, музики. Недільні читання художньої і науково-популярної літератури проходили з демонстрацією діапозитивів.

У той період у бібліотеках як форму популяризації літератури з різних галузей знань використовували виставки, присвячені відомим діячам, письменникам, поетам. Експозиції також готували для окремої категорії читачів (учителів, лікарів та ін.).

Особливу увагу потрібно приділити підготовці та виданню зусиллями фахівців приватних, громадських, міських бібліотек друкованих каталогів та додатків до них, а також каталогів на дублети книгозбірень [8—17]. Одними із найкращих в Україні було визнано друковані каталоги та покажчики Херсонської громадської бібліотеки. Їхня цінність полягала в тому, що вони містили відомості не лише про наявні книги, а й про матеріали з періодичних видань: журналів, збірників, альманахів. Інформацію про них також представлено в тогочасних публікаціях, присвячених висвітленню діяльності бібліотек [1].

Вагомий внесок у розвиток культурно-просвітницької роботи зробила директор Херсонської громадської бібліотеки В. Шенфінкель. За її ініціативою та участю відбулися заходи до річниць пам'яті Т. Шевченка, О. Герцена, свято книги "Паризька комуна", літературні вечори, "голосні читання", вечори "живої" бібліографії та художнього читання, екскурсії бібліотекою [28].

Поліетнічний Південь України передбачав умови для розвитку і вивчення культури та мови усіх народів, що проживали на його території. Особливості створення національних бібліотек ілюструє приклад формування єврейської бібліотеки "Общества взаимного вспомоществования приказчиков-евреев г. Одессы". Установа виконувала функції зберігача національної культури єврейського народу, мала відділ книг староеврейською мовою під назвою "Hebгаіса" та відділ книг з єврейського питання російською та єврейською мовами "Iudaica". Отже, процес комплектування бібліотечного фонду можна розглядати як один із аспектів культурно-просвітньої діяльності книгозбірень, оскільки лише ретельно дібране та цікаве зібрання давало змогу задовольняти зростаючий попит єврейського населення Одеси на відповідну літературу.

Для популяризації читання працівники бібліотеки надавали право отримувати за одне відвідування до п'яти книг без залого, виділяли безкоштовні абонементи для незаможних читачів, проводили популярні заходи різноманітної тематики: виставки літератури, вечори, зустрічі та бесіди.

Отже, створені у період XVIII — початку XX століття приватні, громадські й народні бібліотеки здійснювали культурно-освітню діяльність, використовуючи численні форми: експозиції та концерти, наукові лекції, популярні народні читання, музичні та літературні ранки, заходи щодо відзначення ювілеїв бібліотек, вшанування відомих вчених, музикантів, письменників, екскурсії бібліотеками, видання каталогів та оприлюднення інформації про діяльність книгозбірень, проведені заходи, теми публічних лекцій на сторінках місцевої преси тощо. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек Півдня України із відродження національної свідомості сприяла формуванню духовного та культурного світогляду населення краю, налагоджуючи різноманітні види комунікації між бібліотекарями та читачами, книгою та читачами, читачами та суспільством.

Після революції 1917 р. розпочався **другий етап** культурно-просвітницької діяльності бібліотек, перед якими постало завдання "культурно-суспільного виховання народних мас", що означало беззаперечну участь у суспільному житті. Цей етап ще називають "періодом національно-культурного будівництва". Отже, бібліотеку було долучено до піднесення культурно-освітнього рівня громадян, вона

мала впливати на ідейне, національне, патріотичне, естетичне виховання мас. Якщо "на 1917 рік бібліотеки задовольняли потреби 8—10% міського населення, то на 1920 рік ними користувалися всі освічені громадяни" [25, с. 15].

У той період на Півдні України формувалася мережа бібліотек: їх створювали при професійних, культурно-просвітніх установах, відкривали бібліотеки національних меншин, наукові книгозбірні при вищих навчальних закладах: Херсонському педагогічному інституті (1920), Миколаївському політехнічному технікумі та Миколаївському кораблебудівному інституті (1920) тощо. Серед основних завдань у галузі бібліотечної політики — поповнення фондів публічних бібліотек українознавчою літературою, виданнями українською мовою, створення українських відділів, оскільки "на 1917 рік потреби українського суспільства рідномовною літературою забезпечувалися лише на 2—3 відсотки" [25, с. 13].

Архівні матеріали бібліотек Півдня України свідчать, що політичні події 1917 року сприяли підвищенню читачького попиту на суспільно-політичну літературу. Зокрема, для якнайповнішого його задоволення дирекція Миколаївської громадської бібліотеки запропонувала створити відділ "Історія революційного руху в Росії" [7].

До завдань бібліотек входили сформульовані на VIII з'їзді РКП(б) (1919) програмні положення радянської держави в галузі культурного будівництва, а саме — пропаганда комуністичних ідей та розгортання політико-просвітницької роботи серед народу. Це був курс на ідеологізацію культури, розбудову мережі культурно-освітніх закладів. На Півдні Україні, як і в державі загалом, формувалися засади радянської бібліотечної справи. Книгозбірні намагалися залучити більшість населення до систематичного читання, пропонуючи безкоштовні абонементи різним його верствам (учителям народних шкіл, студентам, іншим групам читачів), вели політпросвітницьку роботу, використовуючи широкий спектр методів агітації та пропаганди: "библиотечные инсценировки", суди, "живі газети", дні книги, літературні вечори. До кінця 1920 року в Україні було 5000 хат-читалень [5].

У 1919—1920-х роках XX ст. почався процес ревізії бібліотек. При всіх губернських, повітових, волосних радах працювали відділи народної освіти, для допомоги яким було створено культурно-просвітні комісії, що мали здійснювати реформу діяльності відповідних установ, організувати нові бібліотеки, читальні, клуби для виховання народних мас [4, с. 106].

Перед книгозбірнями Півдня України постало завдання перебудувати роботу відповідно до лєнінських настанов, щоб надати радянським читачам можливість широкого використання фондів великих бібліотек. Отже, зібрання ліквідованих установ та громадських об'єднань, приватні колекційні фонди, книги націоналізованих приватних бібліотек почали концентрувати у фондах наукових, а також обласних публічних та регіональних книгозбірень. Співробітники бібліотек намагалися залучити якомога більше населення до систематичного читання і створювали особливі умови використання фондів для різноманітних груп читачів: студентів, учителів, лекторів та слухачів народних університетів.

Для **третього етапу** (20—30-ті роки XX ст.) розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотек характерним є те, що установи розглядали як осередки культури, які намагалися якнайкраще використовувати для ідеологізації та залучення до соціалістичного будівництва широких верств населення [5, с. 39—40].

На III з'їзді Політпросвіту (1922) для бібліотек було визначено такий курс: по-перше, вести боротьбу проти тенденцій, спрямованих на ліквідацію мережі хат-читалень, бібліотек і пунктів із боротьби з неграмотністю; по-друге, підвищити політичний рівень бібліотекарів; по-третє, перетворити бібліотеки із книгосховищ, що лише видають книги читачам, на знаряддя пропаганди комунізму.

У кінці 20-х років сформувався новий погляд на основні завдання бібліотеки, до яких належали політично-просвітницька діяльність і робота на допомогу самоосвіті [7]. Популярності набули комплексні масові форми роботи — свята, тижні та місячники книги, книжкові карнавали, літературні кіновечори тощо. Це була здебільшого ідеологічна, політико-просвітницька діяльність, зміст якої охоплював пропаганду літератури з різноманітних галузей знань, відзначення ювілейних дат тощо. Серед методів у ті роки найширше використовували заняття читачьких гуртків різноманітної тематики, рекомендаційні плакати, списки літератури політичного характеру, лекції, вечори, виставки [7; 24], а для читачів-дітей — читки газет, журналів, книг, бесіди, ігрові заходи [18]. Масова робота в 30-ті роки минулого століття доповнювалася такими формами: вечори ударників соціалістичної праці, музичні бесіди, ранки, бібестафети, техпоходи, виставки дитячих малюнків.

Упродовж **1941—1945 років** культурно-просвітницька діяльність бібліотек на Півдні України значно уповільнилася (окупація території, вкрай епізодичне обслуговування читачів, завдання збереження фондів). Лише кілька бібліотек мали можливість задовольняти запити читачів, насамперед дітей (приміром, Одеська бібліотека для дітей), проте установи працювали. Зокрема, Миколаївська обласна наукова бібліотека за роки окупації обслужила понад 600 читачів. Після звільнення Миколаєва 28 березня 1944 року бібліотека працювала активніше, на кінець року її штат нараховував 24 співробітники, протягом року було проведено 12 лекцій, організовано 17 книжкових експозицій (за матеріалами звіту за 1944 рік).

Четвертий етап культурно-просвітницької діяльності отримав назву "культурно-масова робота" (50—70-ті рр. XX ст.). Велику увагу в агітаційно-пропагандистській роботі бібліотек було приділено пропаганді завдань п'ятирічного плану, роз'ясненню шляхів його виконання. Широко використовувалися такі форми масово-політичної роботи, як бесіди, голосні читання газет і журналів, колективні прослухування радіо. Активно застосовували і наочну агітацію, найпоширенішими засобами якої були виставки, плакати, заклики, карти, діаграми тощо.

У 50—60 рр. XX ст. певною мірою активізувався процес відродження освітньої та культурно-просвітницької сфери, розширилася мережа культурно-дозвіллевих установ. У бібліотеках Півдня України набула розвитку виставкова діяльність, спрямована на відзначення та висвітлення видатних подій Радянської держави, політики партії, світової культури. Особливу увагу приділяли пропаганді матеріалів з'їздів, конференцій, пленумів партії. Готувалися рекомендаційні покажчики, списки літератури. У книгозбірнях Півдня України за допомогою комсомольських організацій створювалися "гуртки книги", літературні гуртки тощо.

Стимулом для краєзнавчої роботи бібліотек у повоєнне десятиліття стали і численні ювілейні події: роковини Жовтневої революції, Другої світової війни, історичні дати, пов'язані з краєм, організацією чи установою, життям і діяльністю видатних уродженців і місцевих діячів, ювілеї книгозбірень тощо [20, с. 426].

У повоєнний час у культурно-освітніх установах проводилася активна робота із поширення політичних і

наукових знань, яку здійснювали лекційні бюро і лекторські групи Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР, численні лекторії і Товариства. Серед форм виховної роботи були тематичні вечори, зустрічі з передовиками виробництва, ветеранами революції, Громадянської та Другої світової воєн, Героями Радянського Союзу і Героями Соціалістичної Праці. Чимало вечорів було присвячено революційним і радянським святкам, видатним політичним подіям, проблемам комуністичного будівництва.

Помітною подією в розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України стало створення державного видавництва дитячої літератури "Дитвидав" та видавництва обласного рівня (Одеського й Херсонського), завдяки чому книгозбірні отримали можливість поповнювати фонди виданнями класичної та сучасної вітчизняної й зарубіжної літератури (художньої, науково-популярної, науково-фантастичної, пригодницької) для дітей дошкільного, шкільного та середнього шкільного віку, літературою для юних техніків, натуралістів та авіамоделістів тощо.

Пріоритетним напрямом діяльності стало обслуговування читачів масових бібліотек, проте пропаганда книги залишилася одним із засобів комуністичного виховання. Працівники книгозбірень різних видів проводили тематичні огляди літератури, вечори, читачькі конференції, зустрічі з письменниками і поетами тощо. Популяризація літератури здійснювалася і за допомогою організації відкритого доступу до книжкових фондів, обслуговування читачів без вихідних днів, організації пересувних бібліотек, відкриття пунктів видачі книг, залучення видатних осіб до пропаганди літератури тощо. Ця робота координувалася з іншими культурно-освітніми установами: музеями, архівами, товариствами "Знання", краєзнавчими товариствами, клубами, будинками культури, загальноосвітніми школами тощо. У масовій та виставковій діяльності переважала суспільно-політична проблематика.

У 60-ті роки минулого століття масові бібліотеки почали виокремлювати читачькі групи, сформовані за спеціальними, віковими, фаховими ознаками, за характером читачьких інтересів тощо. Ця тенденція тривала і у 70—80-х рр. XX ст., коли бібліотеки об'єднували читачів у клуби і значно активізували масову роботу. Певною формою культурно-просвітницької діяльності були підготовка і публікація рекомендаційних покажчиків, які мали допомагати в освоєнні опублікованої літератури з різноманітних галузей знань, що сприяло популяризації соціалістичної культури, науки, творів українських письменників, поетів тощо.

Грунтовну інформаційну, довідково-бібліографічну роботу з пропаганди літератури, зокрема і з питань краєзнавства, проводила Одеська обласна бібліотека ім. М. Грушевського. Бібліотекарі вели картотеку "Одеса і Одеська область" (час створення — 1946 р.), що містила інформацію політичного, економічного і культурного характеру, джерелом якої була місцеві видання та періодика. Підготовлено рекомендаційні покажчики до роковин визволення міста-героя Одеси, "Кращі люди Одещини", "Образ нашого сучасника у творах одеських письменників" та ін. [23].

Отже, бібліотечна робота в 50—60 рр. минулого століття мала форму масово-політичної, культурно-масової діяльності. Створення централізованих бібліотечних систем (ЦБС), єдиних бібліотечних фондів і, відповідно, відділів: організаційно-методичних, обслуговування, інформаційно-бібліографічних — сприяло активізації культурно-просвітницької діяльності масових книгозбірень. Новою формою були виставки та перегляди літератури з єдиного бібліо-

течного фонду, підготовка та проведення масових заходів для читачів і центральної бібліотеки, і філій ЦБС. В умовах централізації також активізувалася робота із впровадження передового бібліотечного досвіду. Функції бібліотек передбачали комплексну пропаганду книги серед читачів, в якій брали участь майже усі структурні підрозділи установ. Зростала роль книгозбірень, що обслуговували читачів — представників національних меншин, які проживали компактно на означеній території. Бібліотечні працівники використовували різноманітні форми організації культурно-просвітницької діяльності: книжкові виставки, перегляди літератури, бібліотечні плакати, звіти перед населенням, індивідуальні бесіди, масові заходи із залученням членів національного товариства, Ради національних меншин, бібліографічні списки тощо як мовою національної меншини, так і українською та російською.

П'ятий етап. 80—90-ті рр. XX ст. знаменують наступний етап культурно-просвітницької роботи бібліотек. Характерними його рисами є використання комплексних методів популяризації літератури, активне залучення ігрових форм для читачів-дітей та молоді, створення та функціонування бібліотечних або літературних театрів, підготовка бібліотечних плакатів (бібліографічних, рекламних, рекомендаційних), координація культурно-просвітницької діяльності бібліотек з іншими документно-комунікаційними системами (архівами, музеями), громадськими організаціями, особливо краєзнавчими; радами національних меншин, що створювалися на Півдні України, культурно-просвітницькими організаціями (клубами, Палацами культури, філармоніями), засобами масової інформації.

Із середини 80-х років XX ст. спостерігається період національного відродження, який зумовив підвищення інтересу до історії та культури регіону. Бібліотеки традиційно проводили роботу з естетичного виховання читачів, особливо молоді. Здійснювалася популяризація як літератури з мистецтва, так і власне творів мистецтва. Зауважимо, що в бібліотеках Миколаївської області (насамперед завдяки співробітникам Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова) вперше в Україні було створено музично-художні салони, які користувалися популярністю в усіх категоріях читачів. Зокрема, 1987 року в Миколаївській ОУНБ ім. О. Гмирьова застосовано нові форми роботи з читачами: літературно-музична вітальня (на базі відділу мистецтв), творчі зустрічі з письменниками Миколаївщини, участь у роботі місцевого літературного кафе "Вітрила". Намагаючись якнайповніше розкрити книжкові багатства, бібліотека практикувала різноманітні форми експозицій: цикл виставок, виставка однієї книги, прем'єра книги, перегляд "Книг тижня", виставка книг, про які дискутують тощо.

У бібліотеках Півдня України функціонували клуби за інтересами, репрезентували усні журнали, театралізовані вистави, проводили цикли бесід, зустрічі з художниками-аматорами, майстрами народної творчості, концерти та ін. До завдань культурно-просвітницької роботи входила популяризація книг, брошур, журналів з різноманітних галузей знань, виховання морально-етичної, художньо-естетичної, екологічної і правової культури, патріотизму, національної свідомості, самосвідомості, історичної пам'яті.

Шостий етап розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотек науковці та практики окреслили як етап культурно-дозвіллевої та соціокультурної діяльності (кінець XX — XXI ст.). Це період активізації культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України, впровадження інноваційних форм роботи, проектної діяльності книгозбірень різних типів та видів, самостійної та творчої роботи

щодо вибору форм і методів популяризації, використання інформаційних технологій, що дозволило створювати сайти бібліотек, різноманітні мережеві виставки, презентації, проводити онлайн-заходи, надавати віртуальні довідки, здійснювати дистантне обслуговування, створювати бази даних, корпоративні електронні каталоги, блоги, буктрейлери тощо [29].

Висновки. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек Півдня України пройшла ряд етапів, кожний з яких мав особливості, форми і методи, умови організації. На тлі еволюції політичних, економічних та інших умов, розвитку інформаційних технологій культурно-просвітницька діяльність позбувається одноманітності, стереотипів проведення (що було характерним для радянських часів), набуває різноманітного характеру, творчого підходу, відрізняється пріоритетом читачьких потреб, пошуком нових форм роботи, розширенням тематичного діапазону, більш вираженою регіональною ознакою. Відзначимо також активність бібліотекарів книгозбірень різних типів і видів Півдня України в організації та впровадженні оригінальних авторських проєктів, використанні інноваційних ідей (ярмарки ідей, що проводять провідні бібліотеки областей регіону), розширенні культурних контактів з іншими установами. Тенденція до змін, урізноманітнення форм і методів популяризації документних ресурсів, застосування інноваційних технологій, трансформація згідно з новими потребами і запитами користувачів — ознаки діяльності бібліотек у XXI столітті.

Список використаної літератури

1. Беккер М. Е. Речь, произнесенная по случаю освящения здания Херсонской общественной библиотеки и 25-летия ее существования 21 дек. 1897 г. Речь, произнесенная по случаю 30-летия существования Херсонской общественной библиотеки 21 декабря 1902 г. / М. Е. Беккер. — Херсон, 1902. — 19 с.
2. Виноградов А. П. История культурно-просветительной работы в СССР. — Ч. 1. / А. П. Виноградов, С. А. Пиналов, Г. И. Чернявский. — Харьков, 1970. — 246 с.
3. До 130-річчя відкриття Миколаївської громадської бібліотеки (нині Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова). — Режим доступу: <http://mk.archives.gov.ua/onlinepresent/242-130biblotekgmirev.html>. — Назва з екрана.
4. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко. — Київ, 2009. — 530 с.
5. Зніченко М. П. Красный библиотекарь — рік 1926: події, факти, коментарі. Погляд із ХХІ століття. Хроніка надій та ілюзій // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 4. — С. 38—42.
6. Іванова І. Імідж сучасної публічної бібліотеки: з досвіду роботи Миколаївської обласної універсальної бібліотеки ім. О. Гмирьова / І. Іванова // Імідж сучасної бібліотеки : зб. ст. / НПУ. — Київ, 2001. — С. 27—31.
7. Іванова І. Ф. З історії Миколаївської громадської бібліотеки (1881—1917) // Історія бібліотечної справи в Україні : зб. наук. праць. — Вип. 1. — Київ, 1995. — С. 15—24.
8. Каталог 1-го отделения Херсонской общественной библиотеки 1899—1900 гг. — Херсон, 1901. — 60 с.
9. Каталог 2-го отделения Херсонской общественной библиотеки 1901—1913 гг. — Херсон, 1913. — 112 с.
10. Каталог книг Николаевской общественной библиотеки на 1899 г. — Николаев, 1898. — 32 с.
11. Каталог русских книг библиотеки А. И. Бортневского с 1868 по 1898 гг. — Одесса, 1897. — 273 с.
12. Каталог русских книг библиотеки Андрея Бортневского комиссионера типографии II отделения собственной его императорского Величества канцелярии на Дерибасовской ул. — Одесса : Тип. М. Гордечко, 1877. — 127 с.
13. Каталог русских книг Севастопольской морской офицерской библиотеки в Николаеве. — Одесса : Тип. Ульрика, 1880. — XII. — 272 с.
14. Каталог систематического чтения. — Вторые, испр. и доп. изд. книготорговца Е. П. Распопова. — Одесса, 1883. — 32 с.
15. Каталог систематического чтения. — Одесса, 1882. — 28 с.
16. Каталог старопечатных книг А. И. Тихощкого. — Одесса, 1878. — 45 с.
17. Каталог Херсонской общественной библиотеки. — Херсон : Тип. Губернского Правления, 1876. — 64 с.
18. Коган Л. Одеська Центральна дитяча бібліотека / Л. Коган // Красный библиотекарь. — 1927. — № 10. — С. 51—62.
19. Культура України 1917—1920 рр. // Вікіпедія. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_1917-1920_%D1%80%D1%80. — Назва з екрана.
20. Кушнарєнко Н. М. Бібліотечне краєзнавство : підручник / Н. М. Кушнарєнко. — Київ : Знання, 2007. — 502 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
21. Литовкин Е. В. Генезис и этапы культурно-просветительной работы / Е. В. Литовкин // Вестник МГУКИ. — 2003. — № 4. — С. 65—72.
22. Отчет Николаевской общественной библиотеки за 1909 г. — Николаев, 1910. — 52 с.
23. Панова О. Краєзнавчу літературу — трудящим! / О. Панова // Краєзнавство в бібліотеці. З досвіду роботи. — Київ, 1965. — С. 7.
24. Печена А. В. До становлення масової роботи вітчизняних бібліотек: суспільно-історичний аспект / А. В. Печена // Вісник ХДАК. — 2011. — Вип. 34. — Режим доступу: http://b.c8.net.ua/click?1633,52256&491640612&3&3target=_top><imgsrc. — Назва з екрана.
25. Розовик Д. Ф. Національно-культурне будівництво в Україні в 1917—1920 рр. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук / Дмитро Федорович Розовик. — Київ, 2004. — 24 с.
26. Рябков В. М. Методи історіографії соціально-культурної діяльності // Регіональна культура в умовах глобалізації : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. науково-практичної конфер. / В. М. Рябков // Міжнародний університет розвитку людини "Україна". — Миколаїв, 2009. — Вип. II. — С. 128—141.
27. Савченко А. М. История культурно-просветительной работы / А. М. Савченко. — Москва : МГИК, 1970. — 170 с.
28. Сільванський С. О. Віра Костянтинівна Шенфінкель / С. О. Сільванський // Журнал бібліотекознавства та бібліографії. — 1930. — № 4. — С. 68.
29. Сидоренко Т. В. Культурно-просвітницька функція бібліотеки (з досвіду бібліотек Півдня України) / Т. В. Сидоренко // Всеукраїнська науково-практична конференція "Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні" : матеріали доповідей. — Миколаїв, 2015. — С. 272—274. — Режим доступу: http://mfknukim.mk.ua/images/1.03.2015_/26.03_KONF/KONFERENTsIYa_kultorologiya.pdf. — Назва з екрана.

Исследованы и проанализированы этапы культурно-просветительской деятельности библиотек Юга Украины со второй половины XIX ст. до современности. Проанализированы формы привлечения к систематическому чтению разных слоев населения. Определены условия, которые повлияли на активизацию культурно-просветительской работы библиотек, разнообразия ее форм. Очерчены тенденции развития культурно-просветительской деятельности на каждом этапе.

The author investigates and analyses the stages of cultural and educational activities of the libraries in the South of Ukraine from the second half of the 19th century to the modern state. The forms of bringing to systematic reading of certain sections of the population have been defined. The article covers conditions which have influenced on the revitalization of cultural and educational activities of the libraries, the creation of diversity of their shapes. The trends in the development of cultural and educational activities have been defined at every stage.

Надійшла до редакції 5 жовтня 2015 року